

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ В УКРАЇНІ: ЗДОБУТКИ І ВИКЛИКИ СУЧАСНОГО ЕТАПУ

***ШИБАЄВА Н.В., Д.Е.Н., ДОЦЕНТ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА***

Децентралізація визначається як процес за допомогою якого діяльність організації, особливо стосовно планування і прийняття рішень, делегується від центру до місцевих груп. Категорія децентралізація застосовується у теорії групової динаміки, менеджменті приватного бізнесу, політології, праві, державному управлінні, економіці, технологіях. Децентралізація у цих сферах є відповіддю на проблеми централізованих систем. Децентралізація у державі спрямована на вирішення таких проблем, як економічний спад, нездатність уряду фінансувати зміпані суспільні блага, вимоги меншин до більшого впливу на місцеве управління, загальне ослаблення легітимності державного сектора і міжнародний тиск на країни з неефективними, недемократичними, надмірно централізованими системами.

Децентралізація адміністративних та економічних функцій держави здатна зменшити нерівність у регіонах або між регіонами і центральними органами влади. Але досягнення таких результатів залежить від характеру процедур демократизації суспільства, питомої ваги регіональних еліт у центральних законодавчих органах, порядку проведення виборів в органи місцевого самоврядування і призначень в органи виконавчої влади на місцях. Процеси децентралізації можуть бути ініційовані від центрального уряду («згори донизу») або від регіонів («знизу вгору»).

Децентралізація «знизу вгору» обумовлена необхідністю врахування місцевих ініціатив, активізацією участі регіонів у прийнятті важливих для них рішень. Така децентралізація здатна підвищити політичну стабільність. Децентралізація «згори донизу» обумовлена бажанням змістити на нижчі рівні влади вирішення низки соціальних питань, пошуку ресурсів для оплати суспільних послуг.

До факторів, що перешкоджають досягненню очікуваних результатів децентралізації, належать: слабкий місцевий адміністративний або технічний потенціал, брак фінансових ресурсів або їх несправедливий розподіл для виконання власних функцій, особливо на початковому етапі, ускладнення координації національної політики, захоплення влади місцевими елітами і зменшення впливу виборців на прийняття рішень, підвищення витрат правозастосування за відсутності більш високого рівня повноважень. Окремі

дослідники підкреслюють такі загрози як неефективність розподілу ресурсів, посилення нерівності між заможними і бідними регіонами особливо у період економічної кризи коли центральний уряд не зможе допомогти регіонам, які цього потребують.

Ч. Шарма (Sharma, Chanchal Kuma) визначив 8 передумов, які зменшують «загрози» децентралізації: соціальна готовність і механізми запобігання захоплення влади елітами; сильний адміністративний і технічний потенціал на рівні центральної влади; тверда політична прихильність і послідовність на рівні центральної влади; стійкі ініціативи з нарощування потенціалу на місцевому рівні; правова база, що забезпечує прозорість і підзвітність; перетворення органів місцевого самоврядування на високоефективні організації; об'єктивні причини для децентралізації: наміри мають значення; ефективна судова система, цивільний нагляд і антикорупційні органи для запобігання поширення корупції на регіональному рівні.

Поділяючи позицію дослідника щодо важливості зазначених передумов для результатів децентралізації, водночас підкреслимо, що такі передумови відповідають ідеальному стану системи і у реальних соціально-економічних системах відтворюються фрагментарно. Прикладне значення систематизації означених передумов полягає в тому, що вони визначають процедурну послідовність процесів децентралізації: спочатку наявність передумов і тільки згодом реформи децентралізації.

Сучасна децентралізація в Україні відбувається у два етапи – 2014-2019 та 2020-2021 рр. відповідно. Перший етап розпочато прийняттям нормативно-правових актів, які створили законодавче підґрунтя децентралізації: Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади, закони про внесення змін до Бюджетного та Податкового кодексів України, «Про добровільне об'єднання територіальних громад», «Про співробітництво територіальних громад», «Про засади державної регіональної політики».

На першому етапі було створено 982 громади у яких проживало 11 млн мешканців, відбулася фінансова децентралізація, у 2018 р. об'єднані громади отримали у комунальну власність 1,5 млн га земель сільськогосподарського призначення за межами населених пунктів. Державна підтримка регіонального розвитку та розвитку інфраструктури громад за час реформи зросла з 0,5 млрд у 2014 до 20,75 млрд грн у 2019 р. Другий етап децентралізації в Україні розпочато у 2020 р. Уряд затвердив новий адміністративно-територіальний устрій базового рівня. Відповідно до розпоряджень Кабінету Міністрів, після місцевих виборів в Україні восени 2020 р. було утворено 1469 територіальних громад.

Проте кількісні процеси децентралізації суттєво не вплинули на рівень і якість життя мешканців громад. За результатами розрахунку індексу регіонального людського розвитку, який щорічно визначає Міністерство громад та територій, існують суттєві відмінності за показником людського розвитку серед регіонів. Згідно даних за 2018 р., у 9 регіонах (2017 р. – 13 регіонах) значення індексу є нижчим за середній показник в Україні. Аналогічна тенденція зберігалася і у 2019 р. За підсумками 2019 р. обсяг валового регіонального продукту (ВРП) у розрахунку на одну особу в Україні становив 94661 грн, найвищий показник ВРП був у Київській області – 123267 грн, найнижчий у Тернопільській – 54833 грн. Зберігається суттєвий розрив у заробітній платі за регіональною ознакою: найвищою у квітні 2020 р. була середня заробітна плата в Донецькій обл. (12473 грн) та м. Києві (15278 грн), найнижчою – у Чернівецькій обл. (7560 грн). Нерівномірний рівень соціально-економічного розвитку регіонів поглиблюється на рівні міст, селищ, сіл.

Децентралізація виявила слабкість органів виконавчої влади на регіональному та місцевому рівні та органів місцевого самоврядування, що проявляється у відсутності ініціативи, досвіду та компетенцій щодо розв'язання проблем регіонального та місцевого значення, оперативного реагування на виклики, що постають. Формування спроможних територіальних громад вимагає якісного кадрового оновлення органів місцевого самоврядування, посилення процесів демократизації. Окрім цього нагальним є питання побудови ефективної системи документів стратегічного, програмного та бюджетного планування на центральному та місцевому рівні. З 2014 р. на державному рівні прийнято більше 72 концепцій та 52 стратегій, механізм взаємоузгодження таких документів особливо на рівні ОПГ практично відсутній. Існує потреба у посиленні на центральному рівні координації галузевих політик, що реалізуються у регіонах.

Досягнення мети децентралізації в Україні, яка наголошена як створення і підтримка повноцінного життєвого середовища для громадян, надання високоякісних та доступних публічних послуг, становлення інститутів прямого народовладдя, задоволення інтересів громадян в усіх сферах життєдіяльності на відповідній території, узгодження інтересів держави та територіальних громад, на сьогоднішній день не може вважатися досягнутою. Пояснити це можливо як впливом об'єктивних зовнішніх по відношенню до системи, що реформується, факторів: нетривалий період здійснення реформ, погіршення економічної ситуації внаслідок пандемії, так і внутрішніми факторами: відсутністю системи передумов для проведення децентралізації, недосконалістю нормативно-правового забезпечення

процесів децентралізації, яка не сприяє їх інституалізації. Друга група факторів є компетенцією центральних органів законодавчої влади України. Тому на часі є прийняття у новій редакції законопроектів «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про службу в органах місцевого самоврядування», які допоможуть у формуванні професійного апарату, чітко визначать права, обов'язки, забезпечать прозорість і підзвітність органів місцевого самоврядування.

Література.

1. Sharma, C. K. (2014, Nov.12). Governance, Governmentality and Governability: Constraints and Possibilities of Decentralization in South Asia. Keynote Address, International Conference on Local Representation of Power in South Asia, Organized by Department of Political Science, GC University, Lahore (Pakistan). URL: https://mpr.ub.uni-muenchen.de/61430/1/MPRA_paper_61430.pdf
2. Валовий регіональний продукт у 2019 році. Статистичний збірник. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/04/zb_vrp_2019.pdf
3. Портал Децентралізація. URL: <https://decentralization.gov.ua/>
4. Розрахунок індексу регіонального людського розвитку за 2019 рік. URL: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2020/10/rozrahunok-indeksu-regionalnogo-lyudskogo-rozvytku-za-2019-rik.pdf>

РЕАЛІЗАЦІЇ ФІНАНСОВИХ ІНТЕРЕСІВ В ОСНОВІ ТРАНСФЕРТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

АНТОЩЕНКОВА В.В., К.Е.Н., ДОЦЕНТ

***ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА***

Наразі проблема трансфертного ціноутворення є предметом активної дискусії в юридичних, економічних і політичних колах, адже економічне, соціальне і юридичне значення трансфертної ціни, в першу чергу, полягає у задоволенні економічних інтересів господарюючих суб'єктів і забезпечення їх ефективної і результативної взаємодії (економічних відносин) в інтеграційних формуваннях. Трансферна ціна – це ціна, що встановлюється в господарських операціях між різними підрозділами єдиної компанії або між учасниками єдиної групи компаній. Діяльність по встановленню цін між такими компаніями називається трансферним ціноутворенням. Трансферні ціни дозволяють перерозподіляти загальний прибуток групи осіб на користь осіб, які перебувають в